OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto

Välivastineen täydennys

Lainsäädäntöneuvos Jukka Siro

23.11.2021

Välivastineen täydennys

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä välivastineen täydennystä liittyen hallituksen esitykseen suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 133/2021 vp).

Täydennystä on pyydetty ehdotuksesta muuttaa turvatarkastuksista tuomioistuimissa annettua lakia.

Aihetta on käsitelty aikaisemmin lakivaliokunnalle 4. marraskuuta 2021 toimitetussa välivastineessa ja välivastinekuulemisessa 9. marraskuuta 2021.

Oikeusministeriö esittää välivastineen täydennyksenä kunnioittaen seuraavaa.

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Hallituksen esityksen mukaan henkilö, joka haluaa katsoa tuomioistuimessa kuva- ja äänitallennetta, ja hänen mukanaan olevat tavarat, voidaan tarkastaa sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä, jos on perusteltua aihetta epäillä, että henkilö tallentaisi oikeudettomasti kuvaa kuva- ja äänitallenteesta. Turvatarkastajalla on samoin edellytyksin oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty kuvan tallentamiseen soveltuva väline (turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 5 §:n uusi 3 momentti).

Eduskunnan oikeusasiamies, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus, Syyttäjälaitos ja *Rikosuhripäivystys* ovat esittäneet harkittavaksi, että kuva- ja äänitallennetta katsoa haluavalta henkilöltä tulisi ottaa kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet aina pois. *Suomen Tuomariliitto* pitää ehdotettua sääntelyä vaikeana soveltaa.

Oikeusministeriön vastaus:

Asian valmistelussa on päädytty esitettyyn ratkaisuun, koska on arvioitu, että kuva- ja äänitallenteita saapuisivat katsomaan etupäässä toimittajat, jotka laatisivat niiden perusteella uutisia oikeudenkäynneistä, ja asianosaisten avustajat, jotka katsoisivat tallenteita laatiakseen parempia valituksia hovioikeuteen.

Kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden poikkeukseton pois ottaminen johtaisi siihen, että tämä oikeutettu ja perusteltu katselu vaikeutuisi. Silloin toimittajat ja avustajat joutuisivat tekemään työtään ilman kännyköitään, tablettejaan ja tietokoneitaan, joilla kaikilla voidaan nykyään yleisesti tallentaa kuvaa. Sen vuoksi kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden poikkeukseton pois ottaminen voisi kaventaa oikeudenkäynnin tosiasiallista julkisuutta ja heikentää valitusten laatua. Kuten välivastineessa on tarkemmin kerrottu, oikeudenkäynnin julkisuus on tärkeää muun muassa oikeudenkäytön valvomiseksi.

Näistä syistä oikeusministeriön kanta on, että turvatarkastuksista ja kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden pois ottamisesta tulisi säätää siten kuin hallitus esittää.

Toisaalta oikeusministeriökin katsoo, että kuva- ja äänitallennetta katsomaan haluavien säännönmukainen turvatarkastaminen ja heiltä tallentamiseen soveltuvien välineiden pois ottaminen parantaisivat tallenteella esiintyvien henkilöiden yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa. Se voisi olla myös käytännössä selväpiirteinen ja helposti sovellettava ratkaisumalli.

Tallenteella esiintyvien yksityisyyden ja henkilötietojen suoja ovat oikeudenkäynnin julkisuuden tavoin perustuslaissa turvattuja oikeuksia. Turvatarkastuksen ja kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden pois ottamisen merkitys näiden oikeuksien toteutumisessa voisi olla suuri, mutta vaikutus oikeudenkäynnin julkisuuteen suhteellisen pieni. Näin olisi jo siitäkin syystä, että kysymys olisi ainoastaan siitä, mitä tavaroita kuva- ja äänitallenteen katsojalla voi olla mukanaan katsomisen aikana.

Kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden pois ottamisesta oikeudenkäynnin julkisuudelle aiheutuvaa haittaa vähentäisi se, että asianosaisilla olisi oikeus saada tieto kuva- ja äänitallenteen äänestä; yleisöllä olisi sama oikeus, jos kuva- ja äänitallenne ei olisi salassa pidettävä. Tällainen sääntely siis säilyttäisi nykytilan. Nykyään tuomioistuimissa tehdään kuva- ja äänitallenteita sijaan äänitallenteita, joita asianosaiset ja yleisö voivat tilata, jos ne eivät ole salassa pidettäviä.

Harkinnassa tulee ottaa huomioon myös henkilökohtaista koskemattomuutta ja omaisuuden suojaa koskevat perustuslain säännökset. Ne eivät kuitenkaan oikeusministeriön käsityksen mukaan estä lakiehdotuksen käsittelyä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä riippumatta siitä, kumpi ratkaisumalli valitaan.

> Perustuslain 7 §:n 1 ja 3 momenttien mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, johon ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut, että turvatarkastus metallinpaljastinta tai muuta sellaista laitetta käyttäen on vain vähäinen puuttuminen henkilökohtaiseen

koskemattomuuteen ja perusoikeussuojan kannalta ongelmaton järjestely (PeVL 2/1999 vp s. 2, PeVL 16/2004 vp s. 5 ja PeVM 3/2008 vp s. 4).

Omaisuudensuojan osalta kysymys olisi tilapäisestä omaisuuden käytön rajoittamisesta. Siihen olisi kuitenkin viime kädessä perustuslain 10 §:n 1 momentissa taattuun yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan palautuvat painavat perusteet. Perustuslakivaliokunta on katsonut vastaavanlaisen puuttumisen ongelmattomaksi valvontarangaistukseen tuomitun kohdalla, kun perusteena oli perustuslain säännös henkilökohtaisesta turvallisuudesta (PeVL 30/2010 vp s. 8).

Joka tapauksessa turvatarkastuksessa noudatettavan lainsäädännön tulisi olla yksiselitteistä. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan turvatarkastuksen ja kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden pois ottamisen suhteen ei tulisi tehdä hienojakoisia erotteluja, joita tulkitsemalla turvatarkastajat joutuisivat päättelemään, keneen kohdistaa näitä toimenpiteitä.

Turvatarkastusta ja kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden pois ottamista ei voitaisi korvata esimerkiksi kuva- ja äänitallenteen katsojien videovalvonnalla. Tämä johtuu muun ohella siitä, että tällainen valvonta merkitsisi tosiasiassa asiakirjapyynnön tekijän henkilöllisyyden selvittämistä. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 13 §:n 1 momentin mukaan tiedon pyytäjän ei muun ohella tarvitse selvittää henkilöllisyyttään eikä perustella pyyntöään, ellei tämä ole tarpeen viranomaiselle säädetyn harkintavallan käyttämiseksi tai sen selvittämiseksi, onko pyytäjällä oikeus saada tieto asiakirjan sisällöstä.

Poikkeaminen tästä julkisuuslainsäädännön keskeisestä ja vakiintuneesta lähtökohdasta ei ole oikeusministeriön käsityksen mukaan perusteltua, etenkään turvatarkastuksesta säädettäessä. Poikkeamiseen tulisi tässä yhteydessä suh-

tautua erityisen pidättyvästi, koska se koskisi oikeudenkäyntiasiakirjoja. Oikeudenkäynnissä julkisuusintressi on perustuslakivaliokunnankin mukaan vieläkin vahvempi kuin viranomaistoiminnassa yleensä (esim. PeVL 43/1998 vp s. 7 ja PeVL 31/2005 vp s. 4). Ainakin se edellyttäisi perustuslakivaliokunnan arviota.

Oikeusministeriö toteaa vielä selvyyden vuoksi, että hallitus ei esitä säädettäväksi, että turvatarkastus kuva- ja äänitallenteiden katsojille tulisi tehdä aina jo silloin, kun tallenteita katsoa haluava henkilö saapuu tuomioistuimeen. Henkilö voitaisiin ohjata turvatarkastukseen esimerkiksi hänen esittäessään tuomioistuimen kansliassa pyynnön nähdä kuva- ja äänitallenteita. Se olisi usein väistämätöntäkin, sillä todennäköisesti tuomioistuimen henkilökunta saisi vasta tällöin ylipäätään tietää jonkun tuomioistuimen tiloissa oleskelevan henkilön halukkuudesta tutustua kuva- ja äänitallenteisiin.

Tästä syystä laissa ehdotetaan säädettäväksi turvatarkastuksesta henkilölle, joka ”haluaa katsoa” kuva- ja äänitallennetta – ei esimerkiksi ”tuomioistuimeen saapuvalle” henkilölle. Oikeudenkäynnin julkisuuden merkityksen vuoksi tätä voisi olla aiheellista täsmentää lakivaliokunnan mietinnön perusteluissa.

Hallitus ei myöskään esitä yleistä kieltoa pitää hallussa kuvan tallentamiseen soveltuvia välineitä tuomioistuinten tiloissa. Turvatarkastus ja mahdollisuus ottaa tällaiset välineet pois liittyisi vain kuva- ja äänitallenteiden katsomiseen. Laajempi toimivaltuus ei olisi perusteltu eikä oikeasuhtainen, koska se ei olisi tarpeen kuva- ja äänitallenteilla esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojaamiseksi. Oikeudenkäynnin julkisuudesta voidaan katsoa seuraavan vaatimuksen suhtautua pidättyvästi oikeudenkäyntien seuraamista ja tuomioistuimen tiloissa oleskelua koskeviin tosiasiallisiin rajoituksiin.

Asian merkityksen vuoksi, ja koska ehdotus on ilmeisesti aiheuttanut tältä osin epäselvyyttä, oikeusministeriö esittää momenttia selvennettäväksi

niin, että säädöstasolla ilmaistaisiin, että toimenpiteet liittyisivät nimenomaan kuva- ja äänitallenteiden katsomiseen.

Näin turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 5 §:n 3 momentti voisi kuulua seuraavasti (lisäykset tummenttuina):

> Turvatarkastajalla on myös oikeus 1 momentissa säädetyin tavoin tarkastaa henkilö, joka haluaa katsoa tuomioistuimessa kuva- ja äänitallennetta, ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole **kuva- ja äänitallennetta katsoessaan** mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä, jos on perusteltua aihetta epäillä, että henkilö tallentaisi oikeudettomasti kuvaa kuva- ja äänitallenteesta. Turvatarkastajalla on samoin edellytyksin oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty kuvan tallentamiseen soveltuva väline **kuva- ja äänitallenteen katsomisen ajaksi**.